

**ICHKI ISHLAR ORGANLARI XODIMLARI TOMONIDAN JISMONIY
KUCH ISHLATISH, MAXSUS VOSITALARNI VA O'QOTAR QUROLNI
QO'LLASH – MAXSUS MA'MURIY MAJBURLOV CHORALARI SIFATIDA**

Azizov Elbek Usmonjonovich,

O'zbekiston Respublikasi Tashkiliy-shtab faoliyati kafedrasi professori v.b.,

yu.f.b.f.d.(PhD), dotsent

Obidov Sherzodjon Avazxonovich,

O'zbekiston Respublikasi IIV Akademiyasi Magistratura tinglovchisi, podpolkovnik

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20431694>

Annotatsiya. Mazkur maqolada ichki ishlar organlari xodimlari tomonidan jismoniy kuch ishlatish, maxsus vositalarni va o'qotar qurolni qo'llashning huquqiy tabiati maxsus ma'muriy majburlov choralari sifatida tahlil qilinadi. Tadqiqot davomida ushbu choralar qo'llanilishining qonuniy asoslari, shartlari va chegaralari, shuningdek, ularning fuqarolarning huquq va erkinliklarini ta'minlashdagi o'rni yoritib berilgan. Muallif tomonidan amaldagi qonunchilikdagi bo'shliqlar ko'rib chiqilib, xodimlarning xizmat faoliyatida maxsus majburlov choralari qo'llash tartibini takomillashtirish hamda ushbu jarayonda mutanosiblik printsiplari rioya etish masalalari bo'yicha ilmiy-amaliy takliflar ilgari surilgan.

Tayanch so'zlar: ichki ishlar organlari, ma'muriy majburlov, jismoniy kuch, maxsus vositalar, o'qotar qurol, huquqiy tartibga solish, xizmat zarurati, qonuniylik, mutanosiblik printsiplari.

**ПРИМЕНЕНИЕ ФИЗИЧЕСКОЙ СИЛЫ, СПЕЦИАЛЬНЫХ СРЕДСТВ И
ОГНЕСТРЕЛЬНОГО ОРУЖИЯ СОТРУДНИКАМИ ВНУТРЕННИХ
ДЕЛ – КАК КАЧЕСТВЕ СПЕЦИАЛЬНЫХ АДМИНИСТРАТИВНЫХ**

Contact: 99 826 99 56

ПРИНУДИТЕЛЬНЫХ МЕР.

Аннотация. В данной статье анализируется правовая природа применения физической силы, специальных средств и огнестрельного оружия сотрудниками органов внутренних дел как специальных мер административного принуждения. В ходе исследования освещаются правовые основания, условия и пределы применения этих мер, а также их роль в обеспечении прав и свобод граждан. Автором рассматриваются пробелы в действующем законодательстве и выдвигаются научно-практические предложения по совершенствованию порядка применения специальных мер принуждения в служебной деятельности сотрудников, а также вопросы соблюдения принципа соразмерности в данном процессе.

Ключевые слова: органы внутренних дел, административное принуждение, физическая сила, специальные средства, огнестрельное оружие, правовое регулирование, служебная необходимость, законность, принцип соразмерности.

USE OF PHYSICAL FORCE, USE OF SPECIAL EQUIPMENT AND FIREARMS BY INTERNAL AFFAIRS OFFICERS AS SPECIAL ADMINISTRATIVE COERCIVE MEASURES

Abstract. This article analyzes the legal nature of the use of physical force, special means, and firearms by internal affairs officers as special measures of administrative coercion. The study highlights the legal grounds, conditions, and limits of the use of these measures, as well as their role in ensuring the rights and freedoms of citizens. The author examines gaps in the current legislation and puts forward scientific and practical proposals for improving the procedure for using

special coercive measures in the service activities of employees, as well as issues of observing the principle of proportionality in this process.

Keywords: law enforcement agencies, administrative coercion, physical force, special means, firearms, legal regulation, service necessity, legality, principle of proportionality.

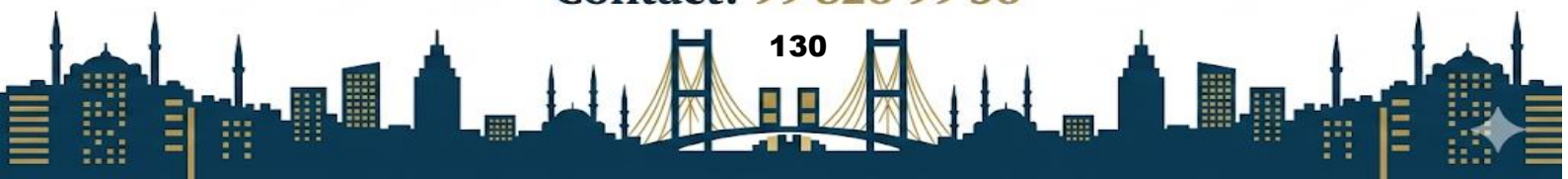
Globallashuv jarayonlarida jamiyatning barcha sohalarini nazorat qilish davlatning muhim funksiyalaridan biridir. Shuningdek, huquqiy davlatning muhim va ajralmas belgisi - bu qonun ustuvorligi hisoblanadi. Mazkur sharoitda mamlakat Prezidenti SH.M. Mirziyoyev ta’biri bilan aytganda, “Qonun ustuvorligi – bu davlat hokimiyati va boshqaruvi organlari chiqarayotgan hujjatlar, mansabdor shaxslarning xatti-harakatlari faqat va faqat Konstitutsiya hamda qonunlarga muvofiq bo’lishi shart, deganidir”¹.

Ta’kidlash joizki, ma’muriy-huquqiy nazorat davlat boshqaruvidagi eng samarali huquqiy tartibotni ta’minlash usullaridan biri bo’lib, unda ma’muriy majburlov choralari muhim o’rin tutadi. Shu nuqtai nazardan mazkur institutning huquqiy tabiati va o’ziga xos xususiyatlarini tadqiqot doirasidan chetda qoldirib bo’lmaydi.

Yuridik adabiyotlarga ko’ra, majburlov – bu bo’ysinuvchi subyektning irodasini rad etish va uning xulq-atvoriga tashqi ta’sir ko’rsatish hisoblanadi. O’rnatilgan tartibning (ko’rsatmaning) bajarilmaganligi sababli, hokimiyat subyektining irodasi buziladi. Hokimiyat subyekti irodasini qayta tiklash va bo’ysinuvga erishish maqsadida, ikkinchi subyektning irodasiga – axloqiy, mulkiy, tashkiliy, jismoniy ta’sir ko’rsatiladi².

¹ *Мирзиёев Ш.М.* Конституция ва қонун устуворлиги – ҳуқуқий демократик давлат ва фуқаролик жамиятининг энг муҳим мезонидир // <https://president.uz/uz/lists/view/3119>

² *Erkin Xojiyev, To’lqin Xojiyev* Ma’muriy huquq. Darslik. - T.: «Fan va texnologiya, 2008. — B.354.

Shuni alohida aytish kerakki, mamlakatimizda Konstitutsiya va qonun ustuvorligini ta'minlash demokratik huquqiy davlat barpo etishning bosh mezoni bo'lib kelmoqda. Yurtimizda amalga oshirilayotgan keng ko'lamli islohotlarning samarasi, tinchlik va taraqqiyotning asosiy garovi ham Konstitutsiya va qonun ustuvorligini ta'minlash bilan bevosita bog'liqdir. Shuning uchun ham hayotimizning barcha soha va tarmoqlarida mehnat qilayotgan insonlar, birinchi navbatda, rahbar xodimlar, fuqarolarning Konstitutsiya va qonunlarni puxta bilishi, ularning ijrosini to'g'ri tashkil etishi, bu qoidalarga butun jamiyat a'zolari qat'iy amal qilishi shart bo'lgan muhitni yaratish g'oyat muhim va dolzarb vazifaga aylanmoqda³.

Ichki ishlar organlari xodimlari tomonidan xizmat vazifasini bajarish vaqtida, ayniqsa tezkor xizmat xodimlari tomonidan fuqarolar bilan ishlash vaqtida yo'l qo'yilayotgan kasbiy xato va kamchiliklarni bartaraf etish, xodimlarni xizmat vazifalarini bajarishi davomida vakolatlari va majburiyatlariga so'zsiz amal qilinishini ta'minlash, shuningdek baxsli va nostandart holatlarda vaziyatni aniq tahlil qila olish va baholash, samarali kasbiy muloqot o'rnatish va to'g'ri harakatlanish qobiliyatlarini yuksaltirish, turli provakatsion xatti-harakatlarga nisbatan psixologik irodasini yanada chiniqtirishni talab qilmoqda.

Bunda, albatda, ichki ishlar organlari xodimlaridan maxsus ma'muriy majburlov chorasi hisoblangan jismoniy kuch ishlatish (*qo'l jangi, sambo usuli*), maxsus vositalar (*qo'l kishanlari, rezina tayog'i*), zarur hollarda qurol ishlatish kabi ta'sir choralari qo'llash bo'yicha mavjud alohida tartiblarga qat'iy rioya etishni talab etadi⁴.

³ Ўзбекистон Республикаси Президентининг "Конституция ва қонун устуворлигини таъминлаш, бу борада жамоатчилик назоратини кучайтириш ҳамда жамиятда ҳуқуқий маданиятни юксалтириш бўйича қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида"ги 13.12.2019 йилдаги ПҚ-4551-сон қарори // <https://lex.uz/docs/4647329>

⁴ Маъмурий ҳуқуқ: Дарслик / Н.Т.Исмоилов, Ў.Х.Мухамедов, А.С.Турсунов ва бошқ.; Ш.Т.Икрамов ва И.А.Хамедов таҳрири остида. – Т.: Ўзбекистон Республикаси ИИВ Академияси, 2015. – Б. 183.

Ichki ishlar organlari xodimlari tomonidan jismoniy kuch ishlatish, maxsus vositalar hamda o'qotar qurol qo'llash bo'yicha sifatli tadqiqotlar o'tkazish uchun zarur ma'lumotlar, xususan, qonunchilik hujjatlari, statistik ma'lumotlar, ilmiy tadqiqot (*monografiya, dissertatsiya, ilmiy-fundamental va boshq.*) tadqiqotlar, xodimlarning xizmat paytida jismoniy kuch ishlatish, maxsus vositalarni va o'qotar qurolni qo'llaganlik faktlari bo'yicha rasmiy tekshiruv materiallari umumiy foydalanish uchun mavjud emas. Bu esa, ushbu yo'nalishdagi tadqiqotlarni olib borishdagi qiyinchiliklarni vujudga keltiradi.

Bundan tashqari, Respublika ichki ishlar vazirligining yuqori darajadagi organlari va tashkilotlarida to'plangan ichki ishlar organlari xodimlari tomonidan jismoniy kuch, maxsus vositalar va o'qotar qurollardan foydalanish faktlari to'g'risidagi ma'lumotlar ko'pincha to'liq aks ettirilmaydi. Shu munosabat bilan, tadqiqotchilar so'nggi yillarda ichki ishlar organlari xodimlari tomonidan jismoniy kuch ishlatish, maxsus vositalarni va o'qotar qurolni qo'llaganlik faktlari bo'yicha tadqiqotlarni o'tkazishni o'z oldiga asosiy vazifa qilib qo'ymadilar.

Shu bois, maxsus ma'muriy majburlov choralari sifatida o'qotar qurollardan foydalanishning simulyatsiya qilingan holatlari haqiqiy ofis muhiti sharoitlariga yaqin bo'lishi va uning o'ziga xos xususiyatlarini aks ettirishi kerak. Cheklangan yoki cheklanmagan sharoitda xizmat qiladigan bo'linmalarga misol sifatida vaqtincha saqlash hibsxonalarini va konvoy xizmati bo'linmalarining faoliyatini ta'kidlash kerak. Ushbu bo'linmalar xodimlari har kuni maxsus kontingentni konvoyga qochish yoki hujum qilish bilan bog'liq mumkin bo'lgan xavflarni kamaytiradigan, oldindan tasdiqlangan va kelishilgan yo'nalishlar bo'ylab kuzatib boradilar. Bundan tashqari, sayohat yo'nalishlari qisqa va xavfsiz bo'lishi kerak, tasodifiy fuqarolar yoki eskort qilingan shaxslarning qarindoshlari bilan uchrashuvlar bundan mustasno.

Xorijiy tadqiqotlarga ko'ra, hozirgi davrda jamiyat ichki ishlar organlari faoliyatiga ko'proq e'tibor qaratmoqda. Ushbu bayonot ularning faoliyati ma'lum

darajada jamiyatning barcha a'zolari manfaatlariga taalluqli ekanligi bilan tasdiqlanadi. Ko'rib chiqilayotgan faoliyat natijalari shaxs, jamiyat va davlatni turli darajadagi jinoiy tajovuzlardan himoya qilishni qanday ta'minlanishiga, shuningdek ularning qonuniy manfaatlari qanday amalga oshirilishiga ta'sir qiladi.

Ichki ishlar organlarida xizmat qilish juda ham murakkab qiyinchiliklarni keltirib chiqaradi, chunki xodimlar uchun jamiyatda huquqni muhofaza qilish funksiyalarini bajarish, odamlar taqdiriga ta'sir qiladigan muayyan majburlov choralarini qo'llashga doir qarorlarni qabul qilish uchun yuqori talablar qo'llaniladi.

O'zbekiston Respublikasining "Ichki ishlar organlari to'g'risida"gi qonunning 6-moddasining uchinchi bandida ichki ishlar organlarining xodimlari xizmat majburiyatlarini bajarish chog'idagi o'zining qonunga xilof xatti-harakatlarini (harakatsizligini) oqlash uchun xizmat manfaatlarini, iqtisodiy jihatdan maqsadga muvofiqlikni, yuqori turuvchi mansabdor shaxslarning qonunga xilof talablari, buyruqlari va farmoyishlarini yoki qonunga muvofiq bo'lmagan boshqa biror-bir holatni ro'kach qilishi mumkin emas. Ichki ishlar organlarining xodimlariga kimnidir g'ayriqonuniy harakatlarni sodir etishga bevosita yoki bilvosita qiziqtirish, ko'ndirish, undash taqiqlanadi⁵.

Ichki ishlar organlarida xizmat qilish doimo sog'liq uchun ham, hayot uchun ham xavf tug'diradi. Hozirgi jamiyatda fuqarolar xodimga nisbatan faqat rasmiy forma kiygani uchun tajovuzkor harakatlar qilishlari inkor qilinmaydi. Ba'zida, bunday vaziyatlarda ichki ishlar organlari xodimi o'z hayoti va sog'lig'ini himoya qilish uchun tom ma'noda jismoniy kuch yoki o'qotar qurol ishlatishga majbur bo'ladi. Natijada xodim javobgarlikka asossiz jalb qilinishi mumkin⁶.

⁵ Ўзбекистон Республикасининг "Ички ишлар органлари тўғрисида"ги ЎРҚ-407-сон қонуни // <https://lex.uz/docs/3027843>

⁶ Данилова Л.И. Проблемы применения огнестрельного оружия при выполнении задач по охране общественного порядка / Л.И. Данилова // Актуальные вопросы тактики охраны

Ichki ishlar organlari faoliyatini tartibga soluvchi O'zbekiston Respublikasining "Ichki ishlar organlari to'g'risida"gi qonunining 21-moddasida jismoniy kuch ishlatish, maxsus vositalarni va o'qotar qurolni qo'llash shartlari alohida belgilab qo'yilgan. Unga ko'ra ichki ishlar organi xodimi o'ziga biriktirilgan o'qotar qurol va maxsus vositalarni xizmat majburiyatlarini bajarish chog'ida olib yurish, saqlash, jismoniy kuch ishlatish, maxsus vositalarni va o'qotar qurolni qo'llash huquqiga faqat qonunda nazarda tutilgan hollarda va tartibda ega bo'ladi.

Ichki ishlar organi xodimi maxsus tayyorgarlikdan, shuningdek jismoniy kuch ishlatilishi, maxsus vositalar va o'qotar qurol qo'llanilishi bilan bog'liq sharoitlardagi harakatlarga kasbiy yaroqliligini tekshirish uchun davriy tekshiruvdan o'tishi shart. Maxsus tayyorgarlikdan o'tgan xodimga tegishli sertifikat beriladi.

Jismoniy kuch ishlatilishi, maxsus vositalar va o'qotar qurol qo'llanilishi bilan bog'liq sharoitlardagi harakatlarga kasbiy yaroqliligini aniqlash bo'yicha tekshiruvdan o'ta olmagan ichki ishlar organi xodimi egallab turgan lavozimga muvofiqligini aniqlash uchun attestatsiyadan o'tadi.

Jismoniy kuch ishlatilishi, maxsus vositalar va o'qotar qurol qo'llanilishidan avval ularni qo'llash niyati to'g'risida aniq ifodalangan ogohlantirish bo'lishi kerak, bundan ushbu ogohlantirishning imkoni bo'lmagan yoxud ularning qo'llanilishini kechiktirish fuqarolarning va ichki ishlar organi xodimining hayoti va sog'lig'iga bevosita xavf tug'diradigan hamda boshqa og'ir oqibatlarga olib kelishi mumkin bo'lgan hollar mustasno.

Jismoniy kuch ishlatilishi, maxsus vositalar yoki o'qotar qurol qo'llanilishi yuzaga kelgan vaziyatga, shaxslar xatti-harakatlarining xususiyatiga va xavflilik darajasiga muvofiq bo'lishi kerak. Bunda ichki ishlar organi xodimi har qanday zararining imkon qadar kam bo'lishiga intilishi shart.

общественного порядка и общественной безопасности: Сб. науч. статей. – Иркутск: Восточно-Сибирский институт МВД РФ, 2018. – С. 28–31.

Ichki ishlar organi xodimi, agar yuzaga kelgan vaziyatda maxsus vositalarni yoki o'qotar qurolni qo'llash uchun mazkur moddada hamda "Ichki ishlar organlari to'g'risida"gi (16.09.2016-y.) qonunning 23 va 24-moddalarida nazarda tutilgan asoslar vujudga kelishi mumkin deb hisoblasa, maxsus vositalarni yoki o'qotar qurolni qo'llash uchun tayyorlash hamda ularni jangovar holatga keltirish huquqiga ega.

Jismoniy kuch ishlatilganligi, maxsus vositalar yoki o'qotar qurol qo'llanilganligi natijasida tan jarohati olgan fuqarolarga birinchi yordam ko'rsatilishi, shuningdek imkon qadar qisqa vaqt ichida tibbiy yordam ko'rsatish choralari ko'rilishi, ularning qarindoshlari esa yigirma to'rt soat ichida bu haqda xabardor qilinishi kerak.

Jismoniy kuch ishlatilgan, maxsus vositalar va o'qotar qurol qo'llanilgan har bir holat to'g'risida ichki ishlar organining xodimi bevosita boshlig'iga darhol axborot berishi shart.

Jismoniy kuch ishlatilganligi va maxsus vositalar qo'llanilganligi natijasida jismoniy yoxud yuridik shaxslarning hayotiga, sog'lig'iga yoki mol-mulkiga zarar yetkazilgan har bir holat haqida, shuningdek o'qotar qurol qo'llanilgan barcha hollar to'g'risida ichki ishlar organlari prokurorga darhol xabar beradi.

Ichki ishlar organi xodimining jismoniy kuch ishlatish, maxsus vositalarni yoki o'qotar qurolni qo'llash chog'ida o'z vakolatlari doirasidan chiqqanligi qonunda belgilangan javobgarlikka sabab bo'ladi.

Agar jismoniy kuch ishlatish, maxsus vositalarni yoki o'qotar qurolni qo'llash qonunda belgilangan asoslar bo'yicha va tartibda amalga oshirilgan bo'lsa, ichki ishlar organi xodimi jismoniy kuch ishlatish, maxsus vositalarni yoki o'qotar qurolni qo'llash chog'ida jismoniy va yuridik shaxslarga yetkazilgan zarar uchun javobgar bo'lmaydi.

Agar ichki ishlar organi xodimi tomonidan jismoniy kuch ishlatilganligi,

maxsus vositalar yoki o'qotar qurol qo'llanilganligi natijasida fuqaroga tan jarohati yetkazilsa yoxud u halok bo'lsa, ichki ishlar organi xodimi hodisa joyini o'zgarishsiz saqlashga qaratilgan choralarni ko'rishi shart.

Zamonaviy jamiyatda zo'ravonlik jinoyatlarining doimiy ravishda ko'payishini kuzatish mumkin, bu esa huquqni muhofaza qilish organlari xodimlarining qurol ishlatish qo'rquvini kuchaytiradi. Zamonaviy jinoyatchilikda miqdoriy xususiyatlarning xavfli o'zgarishlaridan tashqari, uning davlat amaldorlariga nisbatan tajovuzkorligi oshishida ifodalangan o'ta salbiy sifat o'zgarishlari sodir bo'ladi. Bu huquqni muhofaza qilish organlari xodimlariga nisbatan zo'ravonlik qo'llash bilan bog'liq harakatlar soni ortib borayotgan vaziyatni keltirib chiqaradi va ular hujumni qaytarish uchun deyarli qurol ishlatmaydilar⁷.

Bugungi kunga qadar o'q otmaydigan qurollardan foydalanish uchun asoslarning aniq ro'yxati hali mavjud emas. Ichki ishlar organlari xodimining o'qotar qurol ishlatganidan keyin uning harakatlarini qanday kvalifikatsiya qilish masalasi ham hal qilinmagan. Ichki ishlar organlari xodimlarining qurol ishlatish jarayoniga oid qoidalar faqat qurol ishlatish holatlarini nazarda tutadi. Shu bilan birga, mumkin bo'lgan oqibatlarining yuzaga kelishi uchun javobgarlik istisno qilinmaydi. Bu yerda shuni ta'kidlash kerakki, barcha qonuniy talablarga qat'iy rioya qilingan taqdirda ham, bunday oqibatlar yuzaga kelishi mumkin. Qolaversa, hozirgi kunga kelib, qurol qo'llash sohasini huquqiy tartibga solish masalalarini nazariy asoslash va takomillashtirish bilan bog'liq muammolar ham hal etilmagan.

Suv bilan zarba beruvchi va zirhli mashinalar Qoraqalpog'iston Respublikasi ichki ishlar vazirining, Toshkent shahar va Toshkent viloyati ichki ishlar bosh

⁷ Қаранг. Состояние преступности. Официальный сайт Министерства Внутренних Дел Российской Федерации [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://мвд.пф/reports/item/14468708>

boshqarmalari hamda viloyatlar ichki ishlar boshqarmalari boshliqlarining og‘zaki yoki yozma qarori asosida qo‘llaniladi, bu haqda O‘zbekiston Respublikasi ichki ishlar vaziriga hamda Qoraqalpog‘iston Respublikasi, Toshkent shahar va viloyatlar prokurorlariga hamda ularga tenglashtirilgan prokurorlarga darhol xabar beriladi. Ichki ishlar organlari ta‘minotida bo‘ladigan maxsus vositalarning ro‘yxati O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi tomonidan tasdiqlanadi.

Ilmiy manbalarga ko‘ra, ichki ishlar organlari xodimi tomonidan o‘qotar quoldan foydalanish qonuniy bo‘lishi uchun nafaqat maxsus meyorlarga qat’iy rioya qilish, balki yetkazilgan zararining og‘irligini ham hisobga olish talab etiladi. Maxsus qoidalar qurol ishlatish shartlari, asoslari va tartibini o‘z ichiga oladi, ya’ni bu xodimning qurol ishlatish bo‘yicha harakatlarining tartibini aks ettiruvchi qoidalardir. Vujudga kelgan zararining og‘irligi qonunga muvofiq sodir etilgan harakatlarning oqibatlari uchun javobgarlikni istisno qiladigan normalardir. Biroq, qonun chiqaruvchi ushbu normalarning qaysi biri ustuvor ahamiyatga ega ekanligini aniqlamaydi⁸.

Xodimlar asossiz javobgarlikka tortilgan holatlarni istisno qilish uchun “Ichki ishlar organlari to‘g‘risida”gi qonun matniga o‘qotar quoldan foydalanish chegaralarini belgilaydigan quyidagi qoidani kiritish maqsadga muvofiqdir: “o‘qotar qurol ichki ishlar organlari xodimlari tomonidan faqat zaruriy mudofaa yoki oxirgi zarurat holatida yoki jinoyat sodir etish vaqtida shaxsni hibsga olishda”.

Shunday qilib, huquqni ichki ishlar organlari xodimlari tomonidan o‘qotar quoldan foydalanish qat’iy tartibga solingan va bir qator taqiqlarga ega, bu asosan fuqarolarning, hatto qonunni buzganlarning ham hayoti va sog‘lig‘ini saqlash sharti bilan bog‘liq. Biroq, shuni aytish kerakki, hali ham bir qator hal qilinmagan muammolar

⁸ Дизер О.А. Практика применения сотрудниками полиции огнестрельного оружия / О.А. Дизер, О.Ю. Филиппов, П.А. Маленков // Актуальные проблемы правоприменительной деятельности органов внутренних дел: Сб. науч. трудов. – Омск: Омская академия МВД РФ, 2018. – С. 95–126.

mavjud.

O'qotar quoldan foydalanish sohasidagi muammolarni bartaraf etish uchun, *birinchidan*, o'qotar quoldan foydalanish to'g'risidagi qonun hujjatlari normalariga to'liqroq izoh berish kerak, masalan, O'zbekiston Respublikasi Konstitusiyaviy sudi tomonidan, *ikkinchidan*, qonunda jinoyat sodir etilishi xizmat quollaridan foydalanish uchun asoslar har tomonlama o'z aksini topish; *uchinchidan*, xodimlarni qurol ishlatish to'g'risida hisobot tuzishga puxta o'rgatish tavsiya etiladi, chunki uni tayyorlash paytida xodim uni o'qotar quoldan foydalanishga majbur qilgan har qanday aniq holatlarni o'tkazib yuborishi mumkin.

REFERENCES:

1. *Мирзиёев Ш.М.* Конституция ва қонун устуворлиги – ҳуқуқий демократик давлат ва фуқаролик жамиятининг энг муҳим мезонидир // <https://president.uz/uz/lists/view/3119>
2. *Erkin Xojiyev, To'liqin Xojiyev* Ma'muriy huquq. Darslik. - T.: «Fan va texnologiya, 2008. — Б.354.
3. Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Конституция ва қонун устуворлигини таъминлаш, бу борада жамоатчилик назоратини кучайтириш ҳамда жамиятда ҳуқуқий маданиятни юксалтириш бўйича қўшимча чоратadbирлар тўғрисида”ги 13.12.2019 йилдаги ПҚ-4551-сон қарори // <https://lex.uz/docs/4647329>
4. Маъмурий ҳуқуқ: Дарслик / Н.Т. Исмоилов, Ў.Х.Мухамедов, А.С.Турсунов ва бошқ.; Ш.Т.Икрамов ва И.А.Хамедов таҳрири остида. – Т.: Ўзбекистон Республикаси ИИВ Академияси, 2015. – Б. 183.
5. Ўзбекистон Республикасининг “Ички ишлар органлари тўғрисида”ги ЎРҚ-407-сон қонуни // <https://lex.uz/docs/3027843>

6. Данилова Л.И. Проблемы применения огнестрельного оружия при выполнении задач по охране общественного порядка / Л.И. Данилова // Актуальные вопросы тактики охраны общественного порядка и общественной безопасности: Сб. науч. статей. – Иркутск: Восточно-Сибирский институт МВД РФ, 2018. – С. 28–31.

6. Состояние преступности. Официальный сайт Министерства Внутренних Дел Российской Федерации [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://мвд.рф/reports/item/14468708>

7. Дизер О.А. Практика применения сотрудниками полиции огнестрельного оружия

8. О.А. Дизер, О.Ю. Филиппов, П.А. Маленков // Актуальные проблемы правоприменительной деятельности органов внутренних дел: Сб. науч. трудов. – Омск: Омская академия МВД РФ, 2018. – С. 95–126.

